

De bosbaden Amersfoort, de Vuursche en Leersum

SASKIA KEMPERMAN

De zogenaamde natuur- of bosbaden worden in overzichten van cultuurhistorische objecten zelden genoemd. Toch vormen ze een interessante groep, die inzicht geeft in de opkomst van de massale recreatie in de eerste helft van de 20e eeuw. Het zijn bovendien objecten die bedreigd worden. Een economische exploitatie blijkt moeilijk en vaak voldoen ze niet aan de steeds stringenter voorschriften.

Vanaf circa 1900 werd het baden en zwemmen ter verbetering van de volkshygië gestimuleerd. Vanaf de jaren 30 legden lokale overheden zich toe op de aanleg van baden. Drijfveer was niet alleen de volkshygië maar ook het aantrekkelijk maken van gemeenten als vestigingsplaats voor forensen en het inspelen op de toenemende dagrecreatie. In de provincie Utrecht kwamen in deze periode vooral op de Utrechtse Heuvelrug en nabij de grote steden natuur- of bosbaden tot stand. Daarbij werd vaak gebruik gemaakt van bestaande meertjes, vennetjes en zandafgravingen. Uit deze periode resteert nog het bosbad Amersfoort, het voormalige Birkhoven (1931-1943), dat nog steeds gemeente-eigendom is. Andere (inmiddels verdwenen) baden uit die tijd waren Mooi Zeist in Zeist, het Noorderbad in Utrecht (1933), Natuurbad Soestduinen (1933) en de Biltse Duinen (1933) en het bad Woestduin in Doorn (1934). In de naoorlogse wederopbouwperiode stonden sport en recreatie sterk in de belangstelling bij de overheid. Kenmerkend voor deze periode is het functionalisme met betonnen rechthoekige baden primair gericht op zwemles en op zwemmen in verenigingsverband. Uit deze naoorlogse periode dateren de bosbaden in Baarn (De Vuursche, 1954) en Leersum (1971).

DE DRIE BOSBADEN

Amersfoort

In 1931 ontstaat het eerste plan voor een imitatiestrand in het bos Birkhoven. De nabijheid van de volkswijk Soesterkwartier vormt daarin een belangrijke factor. Na diverse ontwerpen wordt het bad in 1943 geopend. Sinds de aanleg is het bad enkele keren aangepast. Omstreeks 1985 heeft een grote renovatie plaatsgevonden

waarbij ook het theater, de bosvijver, de sportvelden en het pinetum een opknappbeurt kregen. Dit bad is het enige resterende vooroorlogse bad.

De Vuursche

Het bosbad in Baarn is in 1954 aangelegd in opdracht van de gemeente. Het bad bestaat uit twee rechthoekige bassins. De zwembaden zijn nog nagenoeg in originele staat met onder andere een toegangs- en badmeestersgebouw, kleedhokgebouwen en een duiktoren, alles in de naoorlogse Delftse Schoolstijl.

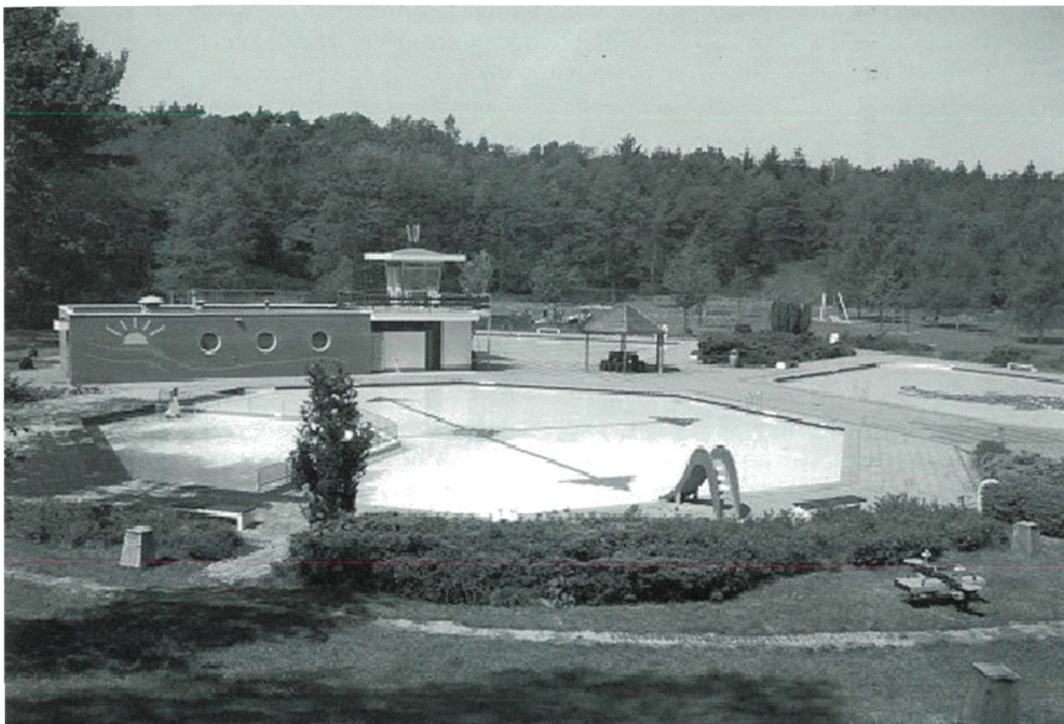
Leersum

Het bosbad Leersum is geopend in 1971. Het is een ruim complex met een achthoekig kleuterbassin, een middenbad en een diep bad met duiktoren gegroepeerd rond een zeshoekige toezichtoren. Tot het complex behoren verder een entreegebouw, kubusvormige kleedhokjes en uitgestrekte ligweiden. In 1994 hebben enkele vernieuwingen plaatsgevonden. Het bad is een waardevol voorbeeld van de laatste fase in de openluchtbaden.

Alle drie deze bosbaden zijn circulatiebaden. Ze worden al lang niet meer direct gevoed door natuurwater. Bosbad Amersfoort wordt gevoed met bronwater dat gechloreerd wordt en over een zandfilter geleid voor zuivering. Ook beide andere bosbaden functioneren op deze manier met het verschil dat deze worden gevoed door leidingwater.

PROBLEMEN

Mede om de toenemende watervervuiling en de daling van het grondwaterpeil werden veel oude natuurbaden gesloten of aangepast en zijn ge-

Het bosbad in Leersum. Foto: Provincie Utrecht.

sloten circulatiezwembaden aangelegd. Ook voldeden veel baden niet meer aan de stringenter wordende voorschriften.

De nog resterende bosbaden kampen met problemen. Een eerste probleem betreft de eisen waaraan alle zwembaden moeten voldoen. De Wet Hygiëne en Veiligheid Badinrichtingen en Zwemgelegenheden stelt dat baden moeten voldoen aan eisen van waterkwaliteit, veiligheid en hygiëne, alsmede aan technische eisen. Vooral voor de bosbaden Amersfoort en De Vuursche levert dit een probleem op. Voor deze baden zijn aanpassingen nodig aan het waterbassin. Het bosbad Amersfoort heeft een waterdoorlatende bodem van tegels op zand, waardoor gechloreerd water de bodem in sijpelt. Ook in het Bosbad De Vuursche speelt dit probleem. Een tweede, moeilijker oplosbaar, probleem is het structurele exploitatietekort. Eén van de re-

denen daarvoor is dat de baden slechts vier maanden per jaar geopend zijn. Een andere oorzaak is het gestage teruglopen van de bezoekersaantallen door de bouw van recreatieve binnenbaden. Overigens hebben de bosbaden in de warme zomer van 2003 beter gedraaid dan ooit. Voor de toekomst zijn creatieve oplossingen nodig om het duurzame voortbestaan van de baden te garanderen.

MOGELIJKHEDEN VOOR DE TOEKOMST

De laatste jaren blijkt het steeds moeilijker te worden om de laatste bosbaden van de provincie open te houden. Met kunst en vliegwerk is dit weliswaar gelukt, maar voor de toekomst is een meer structurele oplossing nodig. Deze oplossing moet vooral gezocht worden in een gezonde exploitatie. Hierbij kan in de volgende richtingen gedacht worden.

Eén mogelijkheid is het benutten van de mogelijkheden voor (incidentele) evenementen. De

bosbaden hebben een unieke uitstraling. Hierdoor lenen zij zich uitstekend voor bepaalde evenementen, zoals een sponsorzwem (broertje van de sponsorloop), fotoshoots, zwemfeesten of een schaatsbaan.

Een tweede optie is een intensiever gebruik van het zwembad. De baden worden nu maar relatief weinig dagen gebruikt. Om het bad intensiever te gebruiken kan gedacht worden aan arrangementen voor specifieke groepen zoals schoolzwemmen. Ambitieuzer zijn mogelijkheden om het seizoen te verlengen door het tijdelijk plaatsen van een opblaashal over het bad met bijbehorende verwarmingsinstallatie voor het water. Extra inkomsten kunnen ook worden gegenereerd door het bad aan te vullen met andere attracties, zoals een speeltuin of horecagelegenheid. Het streekplan biedt hiervoor wel enige mogelijkheden bij het bosbad Amersfoort. Bij de andere bosbaden geeft het streekplan echter een 'Natuur'-aanduiding die weinig mogelijkheden voor ontwikkelingen biedt.

Als het niet lukt om het bad in stand te houden als zwemgelegenheid is het van belang een andere functie te vinden waarbij de vorm en herkenbaarheid van het bad wordt gerespecteerd. Daarbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan een kunstproject of een sport- en survivalpark.

CONCLUSIE

De bosbaden verdienen het om bewaard te blijven als onderdeel van de ontwikkelingsgeschiedenis van de recreatie. Om de bosbaden als bad open te houden is een aantal oplossingen aangedragen. Wordt er voor gekozen een andere bestemming te geven dan is het belangrijk om vorm en herkenbaarheid van de baden in stand te houden. Creativiteit en flexibiliteit zijn nodig om een goede en duurzame oplossing te vinden voor de baden.

Swimming pools in the woods; some examples

From the beginning of the 20th century open air bathing increased in popularity for many years. This resulted in the construction of open air swimming pools, often situated in woodland. Nowadays only three pools remain in the province of Utrecht, but they too are under threat, due to strict regulations and financial deficits. A great effort should be made to keep them open as swimming pools. If not, a new use, respecting the characteristics of the open air facility, has to be found.

LITERATUUR

BLIJDENSTIJN, R. (2002). *Baden in het Bos*. Provincie Utrecht, Utrecht